

KRIMINAALIPOLIITTINEN KESKUSTELU VIRINNYT

(Kriminalpolitische Diskussion ist aufgekommen)

Kriminaalipolitiikka sisältää tiivistettynä ja vähän mutkia oikaisten rikollisuuden torjuntaan, rikosoikeudelliseen menettelyyn, rangaistusten tasoon ja tuomioiden täytäntöönpanoon liittyvän yhteiskunnallisen päätöksenteon. Siinä määritellään rangaistavan käyttäytymisen rajat, rangaistuslajit ja -asteikot, vapaudenmenetysten, esitutkinnan ja muun rikosprosessin normit sekä vankeinhoidon sisältö.

Yhteiskuntapolitiikan osana kriminaalipolitiikka on yleistä mielipiteenmuodostamista siitä, miten kulloinkin tulisi rikosoikeudellisin keinoin säädellä ja sanktioida ihmisten käyttäytymistä. Keskustelua näistä asioista on kaikilla, niin teemaan erityisesti kouluttautuneilla asiantuntijoilla kuin maallikoilla, oikeus käydä.

Helsingin Sanomissa viime marraskuun 18. päivänä julkaistussa artikkelissa kerrotaan, että kuri ja järjestys ovat nousseet viime vuosikymmeninä Yhdysvaltojen kriminaalipolitiikan avainsanoiksi. Yhdysvalloissa on 700 vankia 100.000 asukasta kohti, kun Suomessa ja muissa Pohjoismaissa luku on 60-70.

Puhaltaako samankaltaisia tuulia tällä hetkellä voimistuvasti myös suomalaisessa kriminaalipoliittisessa keskustelussa? Taloudellisten uhkien lisääntyessä ja työelämän rakenteiden muuttuessa turvattomuuden tunne kasvaa. Sen vastapainoksi saattaa viritä vaatimuksia kurin ja järjestyksen tiukentamisesta. Kansalaisten jakaantuessa hyvä- ja huono-osaisiin varsinkin paremmin menestyneet ovat helpommin taipuvaisia korostamaan rikollisuuden torjuntaa kovilla otteilla.

Tällaisissa olosuhteissa on riskinä, että kriminaalipoliittinen keskustelu karkaa asialinjalta populistiseksi. Yksittäisistä epäonnistuneista tai väärin tulkituista tuomioistuinten päätöksistä ja vankeinhoidon ratkaisuista tehdään pitkälle meneviä yleistyksiä, joiden pohjalta ollaan valmiita moukaroimaan rankasti nykyinen rikosoikeudenhoidon järjestelmä. Kansainvälisesti Skandinaviaa myöten kurin ja järjestyksen tiukentamista vaatineet puolueet ja poliitikot ovat ainakin tilapäisesti saaneet paljon kannatusta mielipiteilleen. Usein nämä poliitikot edustavat äärioikeistolaisiksi luonnehdittuja liikkeitä. Silloin valistuneen, ihmisoikeuksia arvostavan ja demokraattisen oikeusvaltion periaatteita kunnioittavan kansalaisen on aiheellista valpastua. Onko ehkä kovin yksipuolisesti ja perustelemattomasti esitettyjen kurin ja järjestyksen vaatimusten takana todella aito huoli turvallisen hyvinvointiyhteiskunnan suojelemisesta vai muita pyrkimyksiä?

Yleensä on niin, että mitä tiukemmin kuritetaan tai nöyryytetään, sitä rajummin palaute iskee takaisin. Kriminaalipolitiikan keinojen koventaminen mahdollisesti johtaakin päinvastaiseen lopputulemaan kuin alun perin on toivottu. Rikosten määrä saattaa lisääntyä ja rikokset raastua ja rikokset kohdistua entistä useammin sattumanvaraisiin uhreihin.

Kriminaalipoliittisen keskustelun käyminen on tarpeellista. Rikokseksi määriteltävän käyttäytymisen ja rangaistusten tulisi keskimääräisesti vastata kansalaisten oikeustajua. Rangaistusten koventamisella pystyttänee vain rajoitetusti vaikuttamaan rikollisuuden määrään ja laatuun. Rangaistuksilla ei siten liene olennaista ennaltaehkäisevää vaikutusta. Puhtaan rationaalisesti ajateltuna pitkistä

vankeustuomiosta ei olisi kenellekään hyötyä, vain kuluja valtiolle. Mitalilla on toinenkin puoli - tosiasiallisesti tai psykologisesti varmaan tärkeämpi - oikeudenmukaisen sovituksen periaate.

Mitä pidämme oikeana ja vääränä, millä tavalla osoitamme ei-suotavan toiminnan moitittavuuden. Yksi osoitin on teosta tuomittava rangaistus. Miten suhtaudumme esimerkiksi järjestäytyneeseen huumekauppaan, ympäristön saastuttamiseen tai seksuaalisen koskemattomuuden loukkaamiseen, sen konkreettisenä mittarina on odotusarvo oikeudenmukaisessa rikosoikeudenkäynnissä tuomittavan rangaistuksen määrästä. Viime vuosina erityisesti huumausaine- ja talousrikoksista tuomitut rangaistukset ovat selvästi nousseet. Niiden yhteiskunnallinen haitallisuus on suuri. Rangaistuskäytännön tiukentuminen tuntuu perustellulta ja laajasti hyväksytyltä. Muutos tältä osin on voinut tapahtua ilman kriminaalipolitiikan olennaisia uusia linjauksia tai säännöksiä juurikaan uusimatta.

Suomessa on melko hyvin toimiva järjestelmä ja säännöstö. Niissä on riittävästi liikkumavaraa ja niiden puutteissa on mahdollista huomioida yleisen oikeustajun, yhteiskunnan muutostilanteiden ja ihmisoikeuksien yhteensovittaminen. Kriminaalipoliittisen päätöksenteon ja sitä koskevan keskustelun pohjaksi tulee jatkossakin tuottaa laajaa tutkimustietoa syy- ja seuraussuhteista, rikollisuuden kehittymisestä ja rangaistusten vaikutuksesta. Tiedon tuntemus on tarpeen kriminaalipoliittisia linjauksia ja päätöksiä tehtäessä. Iso virhe kuitenkin olisi, jos päättäjät eivät herkällä korvalla kuulisi näissä asioissa myös kansalaiskeskustelua. Toisaalta päätöksentekijöiden ja asiantuntijoiden pitää avoimesti ja hyvin perustelluilla argumenteilla osallistua kansalaiskeskusteluun sekä kritiikittömän myötäilyn sijasta tarvittaessa uskaltaa myös uida äänekkäänkin kansalaismielipiteen vastavirtaan.

Millä lailla maata on rakennettava, kysyi aikoinaan maaherra *Wibelius*. Harvoin yhteiskunnan rakentamisen paras työkalu on rikoslaki. Sosiaalisia ja rakenteellisia epäkohtia on ratkottava muutoin kuin rikosoikeuden keinoilla. Niihin ongelmiin, joita aika ajoin yksipuolisesti halutaan parantaa vain kurin ja järjestyksen tiukentamisella, tulisi ensisijaisesti löytää muunlaiset lääkkeet.

Matti Manner